

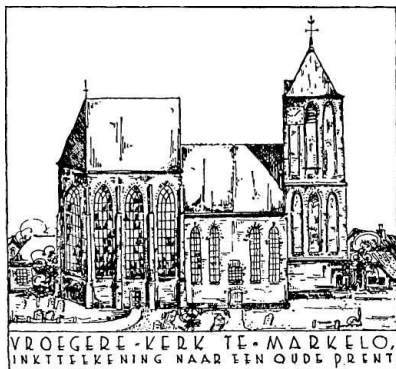
Stichting van een vicarie in Markelo in 1439.

Wat is een vicarie ?

Een term die eeuwenoud is welke een betekenis had in de katholieke kerk.

Oorspronkelijk was de vicarie in de Middeleeuwen een afgezonderd vermogen waarvan de opbrengst bestemd was voor het levensonderhoud van een priester. Deze vicaris moest daarvoor aan een bepaald altaar een of meer heilige missen opdragen, in gebeden bepaalde personen gedenken en eventueel nog andere, in de stichtingsbrief opgedragen, taken uitvoeren. De inkomsten van zo'n vicarie werden gegeven aan een door de collator uitgekozen vicaris die formeel door de geestelijke overheid (de bisschop) in dit geestelijk ambt werd gesteld. De collator was de stichter of zijn opvolger, die het collatierecht had (ook patronaatsrecht genoemd). De vicaris was dan bezitter van de vicarie geworden onder de verplichting de vicariegoederen te beheren en die daarvoor kon optreden in het rechtsverkeer. De Staten van de gewesten brachten tijdens de Reformatie (in onze omgeving rond 1600) de vicarieën onder het wereldlijke recht en wijzigden de bestemming (het werden veelal studiebeurzen) en zij namen het toezicht de bestemming en het beheer van de goederen van de vicarieën van de geestelijke overheid over.

Thans is een vicarie volgens de wet een stichting. Het was oorspronkelijk een middeleeuws rechtspersoon naar kerkelijk en wereldlijk recht. Vanaf de Reformatie zijn het geen geestelijke instellingen meer. Zij kregen veelal een andere functie en vielen alleen nog maar onder het wereldlijke recht. Sinds de invoering van het Nieuw Burgerlijk Wetboek hebben vicarieën dezelfde juridische jas aangetrokken als een gewone stichting, maar verschillen zij in hun oorsprong. Heden bestaan er nog steeds vicarieën welke veelal eeuwen oud zijn. Op dit moment zijn er nog slechts zo'n 45 vicariestichtingen bekend die zijn ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

In ons Markelo (toen dus nog katholiek) werd ook een vicarie opgericht en wel op 7 maart 1439 waarbij enkele edelen de aanzet gaven voor deze stichting. Het waren Geert van Thie, Johan de Rode, Johan Sticke, Arndt van Wermeloe en Johan van Hederick. Het kreeg de naam **Sint Anthonisvicarie**.

Een van de voorwaarden was dan ook dat er gronden geschonken werden aan deze vicarie zodat uit de opbrengsten ervan inkomsten voor de priester binnen zouden komen. Grote boeren waren welwillend om te doteren waarbij o.a. de volgende schenkers voorkwamen: Groot Leuvelink, Hilbert (Stokkum), Lonink (Dijkerhoek), Pelserink, Meenderink, Lodink (Leunk in dorp), Rensink (Beusbergen), Hulsbeke, de erfgenamen van Stokkum, Roelvink (Stokkum).

Hieronder volgt de letterlijke tekst van deze stichting.

Wy Geert van Thie, Johan de Rode ende Johan Sticke, Arndt van Wermeloe und Johan van Hederick, doen kundt ende bekennen apenbair in desen breve, dat wy in rechten testamente vor uns ende under

older siele in die erhe Gades, unser frauwen Sunte Marien ende des guden Sunte Anthonis gegeven hebben ende geven die gueden ende rhentē die hir nabeschreven stain tot einen altare dat sie gefundirt ende dotirt hebben en de fundieren ende dotieren in der kercken van Marculoe mit aldussdanige vorworden, dat her Fredrich, nhu cureet (*kapelaan*), ende sine nakomlingen in der tit der kercken van Marculoe vorg. geven mach und sollen dat altair vorgenoempt einen ersamen priester die in der tit vacatien priester is offt binnen jairs priester worden mochte. Is hie gien priester, so soll man dat altair laten verdienen dat jair van sinen rhentē ende wes dan dairaver lopt, dair sal man dat altair vorg. mede beteren.

Voirt so sall her Fredrich Grundell vorg. ende sine nakomlinge cureeten der kercken vorg. dat altair geven wanner dattet apen is, binnen einen maynt na der vacatien. Ende weer dat sake dat sie dat nyet en deden alse vorg. is, so sollen die kerckmeisters die in der tit der vacatien dan kerckmeisters waeren der kercken van Marculoe, mit consente der genen erffgenamen van Marculoe dat altair vorg. geven sonder wedderseggent.

Voirt so sall die vicarius vorg. des altairs behulpelick wesen den cureet vorg. in der kercken tot Marculoe mit dren missen ter weke ende in singen ende lesen in Gades dienste. Voirtz so sall die vicarius desselven altairs vorg. woinachtich wesen offt hebben aldair in sine stede einen andren ersamen priester die dat vorg. altair verdienen dagelicks alse redelick ende gewointlich is.

Ende dit sint die rhentē ende gueden die tot den altair bewyst ende gegeven sint:

In den ersten so hefft bewyst ende gegeven Ruloff Loevedelings ende sin huysvrouw einen kamp gehieten den Kniffmanskamp, wo die gelegen is mit graven ende tuyne in der buyschap gehieten Boessberge vrij alingh sonder thiende.

To den andren male, so hefft gegeven Ruloff Hilbertinck ende Fenna sin huysvrouw einen acker gehieten die Helfft gelegen achter der Help beneven die Loe.

Voirt so hefft gegeven Wolter Loninck ende Ailheit sin huysvrouw ein stucke landes gehieten die Leemacker liggende by der kercke roerende den Hoenwech.

Voirt hefft gegeven Mense Pelserinck einen kamp gehieten Tekenborgerkamp.

Voirt hefft gegeven Johan de Rode ende sin huysvrouw einen acker gelegen by Hulssbekenlande, vrij sonder thienden.

Voirt hefft gegeven Volmer ende Willem Mienderinck einen acker roerende an des Roden lande.

Voirt hefft gegeven Johan Lodinck einen acker roerende Berndt Dykings landt ende gehieten dat Lodinck stucke.

Voirt so hefft gegeven Willem Rensinck ende sin huysvrouw ein stucke landes gehieten die Hogewech schietende an dat Loe.

Voirt so hefft gegeven Henrick Rensinck einen gaerden gelegen an den kerckdyk.

Voirt hebben gegeven die gemienen erffgenamen van Marculoe einen kamp gehieten

Hulssbekenkamp, wo die mit graven ende mit tuyne umgrepen is ende ein halff hoyslach an

Volckerinck Schlege noch einen mait roerende Splinters Schlach ende eine halve waire in oeren broke.

Voirt hefft gegeven Johan Hulssbeke ende sin huysvrouw einen kamp gehieten Schomakerskamp wo die begrepen is mitten gaerden die dairomme en geschlagen sint.

Voirt hefft gegeven die erffgenamen van Stockum ein stucke landes van anderhalff mudde geseyes ende ein stucke landes van ein schepell, beide gelegen to Hederke by die kerckbusch.

Voirt so hebben gegeven dieselve erffgenamen eine mait gehieten Belanen mit allen den harden und weken holte in Akermate wo die gehaget ende gehoevet is; ende einen kamp gelegen tusschen den twen Heddinck Boemen ende twee stucke landes gelegen in den essche Stockum.

Voirt hefft gegeven Johan Rolevinck ende sin huysvrouw einen acker gehieten dat Hazekott gelegen in den essche to Boessbergen roerende die kerckwech op beiden syden.

Voirtz hefft gegeven dat gemiene kerkspeel van Marculoe op den vorgenoempten altair die costerie mit allen sinen tobehoren bes ter tit to dat sie sien ende bewysen moegen dat die vorg. vicarius in der tit doch genoich hefft behalve die costerie, dan so moegen sie doin und laten mit der costerie wat sie willen.

Ende want dese vorg. puncten unse uysterste wille ende begeren was, so bidden wy unsen genedigen Heren Vader in Godt, bisschop van Utrecht, dese gueder des altairs vorg. to confirmieren ende pronuncyren to wesen giestliche goederen und dat hie instituiren will tot desen vorgenoempten altair hern Herman Reymeringen, priester, alse sedelick ende gewoinlich is.

Ende wante wy Roloff ende Ruloff, Wolter, Mense ende Johan etc. alse wy voirgenoembt sin, anders manne en de vrouwe die dese rhenten vorgenoembt tot den altair vorg. bewyset hebben, alle selffs giene segelen en hebben ende willen dat dese fundatie stedicheit hebben soll, so hebben wy gebeden Geerde, Johanne ende Johanne etc. vorg. omme bede willen der vorgenoembde luyden, mannen ende vrouwen, dese fundatie aver uns ende hem mit unse segele besegelt.
Gegeven in den jare unses Hern duysent vierhonder negen und dertich, des soevenden dages in die Meerte.

Rond 1600 ging men in Markelo ook over tot het Protestantisme, waarschijnlijk zonder Beeldenstorm zoals in 1566 elders in het land !

De eerste dominee in Markelo was Johannes Hardenack (van april 1602 tot 15 maart 1603); hij werd min of meer gedwongen om van geloof te wisselen en hij moest werk maken van de bestrijding van de hardnekkige vormen van Katholieke afgoderij die plaats vonden op de Hulpe bij het Heilig Bloedhuisken.

(In 2009 is daar wederom een Mariahuisje of kapel geplaatst om toeristische redenen !).

Ook in Markelo zal toen de vicarie formeel waarschijnlijk zijn opgeheven; de overheid eiste dit immers.

Veelal werden de gelden gebruikt voor studiebeurzen; het is bekend dat een zoon van Berend Helmich, de scholte van Markelo, hier rond 1620 gebruik van heeft gemaakt.

In de registers van de grondverpachtingen van de pastoriegoederen van de Markelose kerk komt de naam Sint Anthonisvicarie echter nog voor tot ca 1650.